

Podrobni učni črtež za pouk v realijah na tro- in čvetero-razrednih ljudskih šolah, s posebnim ozirom na Postojnski šolski okraj.

(Govoril pri okrajni učiteljski konferenciji v 8. dan julija t. l. v Postojini Pavel Kavčič.)

Vsakateremu izmed nas znan je velik provrat, ki so ga naredili na podlogi novih šolskih postav sestavljeni učni črteži, kajti mej učno stvarino uvrstile so se tudi realije — gotovo velik korak na ljudskem šolskem polju. V prejšnji šolski dōbi urili so se otroci le bolj mehanično v branji, pisanji in računstvu; toda napredujoči svet uvidel je, da je to le enostranska omika, katera ne zadostuje zahtevam sedanjega časa; pokazalo se je, da človek dandanes potrebuje še drugih vednosti, katere mu pri vsakdanjih opravkih pravo, praktično pot kažejo. Kakor ima pa vsaka stvar svojo solčno in senčno stran, ima tudi naš novi podrobni učni navod z 19. marcija 1879. l.

V dōbi pred novo šolsko postavo popolnoma zanemarjene realije začele so v našej dōbi glavne predmete nekoliko preveč za vrata potiskati, kar je pozneje tudi slavno ministerstvo samo uvidelo.

Jako težavno, rekel bi, nemogoče je mestnim ljudskim šolam in čveterorazrednim ljudskim šolam na deželi enoličen podroben učni črtež sestaviti; kajti razmere tū in tam so tako različne, da o teh soditi more le učitelj, kateri je užé dalj časa mej priprostim kmetskimi ljudstvom deloval. — Vzemimo le ta-le primer: Ali je mogoče nam učiteljem na deželi izvrševati predpisano snov iz telovaje, koja je tako preobširna, da se niti v krasni telovadnici Ljubljanske pripravnice z otroci popolno izvesti ne more. Niti ena učilnica na deželi mi ni znana, katera imela bi telovadnico, še manj pa pripravno orodje. — Koliko se v šolskih klopeh v telovaji doseže, o tem sodi naj slavna skupščina sama. — Po mojem mnenji doseže se edino le to, da se utrujeno deco muči. — Dokaz iz poletnega časa: deček, kateri je od 4. do 8. ure zjutraj živino pasel, potem v šolo šel, pride ob 11. uri in pozneje predpoludne domov. Komaj čez domači prag stopi, že mu oče motiko naproti molí — hajd' na polje! — Ob 2. uri popoldne treba je zopet v šolo, čeravno je truden, da se mu kolena šibé in roké tresó. — Zdaj naj ga pa še po celo uro mučim s prostimi vajami? — O lepa zelena miza — vskliknil bi! Blagor možem, ki kmetске razmere tako korenito poznajo! Kako je pa s telovajo po zimi? V zakurjeni šolski sobi telovadimo; roke, noge, trup in glavo nategujemo, da otroke dobro izpotimo, potem pa na pot — uro hoda — v studenem mrazu in kraškej buriji na pol kuhane zapodimo. Da se to ne pravi pošteno za otroško zdravje skrbeti, temu mi pač nikdo oporekati ne more.

Zdaj naj otroke poučujem, da naj vroči nikdar na prepilih ne hodijo; pri drugi priliki pa sam sebi zaušesnico dajem, ker znojne otroke zoper svoje prepričanje na mraz podim. Gospoda! sodite, če to ni zoper vsa pedagogična načela — če ne nasprotuje tako ravnanje zdravemu človeškemu razumu? Ker so torej zahteve sedanjega učnega črteža gledé telovaje v ljudskih šolah na deželi pravcata nesmisel, ne bodem dalje lamentoval, rečem le še toliko: Telovaja naj se iz ljudskih šol na kmetih popolnoma odpravi!

Tudi gledé drugih predmetov so dozdanji učni načrti za ljudske šole na deželi le „ideali“, kajti oni predpisujejo mestnim šolam ravno isto učno stvarino, kakor kmetskimi, akoravno mestni učitelj v šoli še enkrat toliko doseči more, kot učitelj na deželi.

Hoja v šolo v mestih je redna, ker imajo otroci učilnice največ blizu. Na deželi pa oddaljenih otrok ob zimskem času večkrat po mesec in dan ni v šolo.

Mestni otroci nimajo drugega opravila, kakor učiti se; kmetska deca uči se le v šoli, — doma ima druge opravke.

Mestne otroke stariši k učenju priganjajo ali jim pa še celó posebnega „inštruktorja“ plačujejo; naše dece „inštruktor“ je: motika, kramp in vile.

Mestni otroci so tudi z učili dobro preskrbljeni; a pri nas na deželi dostikrat tretjina učencev najpotrebnejših učil nima, kako hoče torej brez orodja delati? Če hočemo mestnim ljudskim šolam in šolam na deželi enolične učne načrte sestaviti, treba je v iste „minimum“ učne tvarine vzprejeti, koja se prebaviti mora, ne pa „maximum“, kakor je to do zdaj bilo. Kdor več doseči more, mu gotovo ne bode v greh šteto; narobe se bode pa godilo onemu, ki predpisanega „maximuma“ doseči ne more. Pri sestavi novih učnih načrtov opirati bode se treba na „minimum“ učne tvarine.

Predno preidem k „učnemu načrtu o realijah“ za posamezne razrede, omeniti mi je le toliko, da se gledé oddelkov nisem prav nič ravnal po učnem načrtu, kateri se je izdal z ukazom c. kr. dež. šolskega sveta z 19. decembra 1874., šte. 2764, na podlogi ministerskega ukaza z 18. maja 1874. l., šte. 6549. Da se na oddelke nisem oziral, povod k temu dala mi je lastna izkušnja; — iz večletne prakse uvidel sem, da so oddelki na večrazrednicah le na papirji in se v popolnem smislu nikjer ne izvršujejo. Zakaj neki ne?

1. Zató, ker so zoper pedagogična načela. — Na čveterorazrednicah veže otroke šolska dolžnost do 14. leta. — V I. razredu ostati imajo pridni 1 leto; v II. razredu dve leti; v III. razredu tudi dve leti; v IV. razredu pa tri leta. Vzemimo v poštev pridnega, nadarjenega dečka; izvrstno odgovarja mi v II. razredu iz vseh predmetov, a po postavi ne smem ga v bližnji višji razred poslati.

Gospoda moja, to je zoper pedagogijska načela! Deček uvidevši, da ne more prvo leto dalje, ako se še tako pridno uči, polenil se bode; iz najpridnejšega fantiča postal bode malomarni lenuh. V drugem razredu bi se tudi preveč otrok nabralo, če jih po dve leti pridržujem in še sleherno leto iz prvega razreda dobim novih.

2. Ker se ne dado v istini izpeljati. Večrazrednice imajo razun splošnega — še ta namen, da učence za srednje šole pripravljajo. Ne vem, če bi bil oče, ki misli svojega sina dalje študirati pustiti, zadovoljen, da mu otroka v vsacem razredu po dve leti pridržujem. Kaj bode še le sè 14. letom v prvo latinsko šolo vstopil ka-li? Po mojem nazoru so oddelki na večrazrednicah le-tó, da ponavljavcem in odličnejšim učencem težja vprašanja in naloge dajem. Pri sestavljenem učnem načrtu razdelil sem učno tvarino po razredih in ne po oddelkih, ker sem iz zgoraj navedenih razlogov popolnoma proti oddelkom na večrazrednicah. — Ker se na trirazrednicah že v II. razredu, na čveterorazrednicah pa še le v III. razredu v realijah poučevati začénja in je stalni odbor sklenil, da se za tro- in čveterorazrednice vkupni učni načrt sestavi, kateremu podloga naj bodo trirazrednice; za čveterorazrednice naj se pa poleg še opazi, koliko imajo one razun trirazrednicam predpisane tvarine še zraven vzeti.

U č n i n a č r t

za tro- in čveterorazrednice v realijah z ozirom na postavo z 2. maja in ministerijalno naredbo z 8. junija 1883. l.

Zgodovina.

Učni smoter: Najiminitnejše zgodbe iz občne zgodovine in bolj natančno zgodbe iz avstro-ogrské monarhije in domače dežele; glavne točke ustave.

Drugi razred.

Pripovedke domačega kraja, nekoliko iz zgodovine domačega kraja in okolice, pripovedke iz avstro-ogrske monarhije.

Opómnja. Na čveterorazrednicah zgodovinskemu pouku ni posebna ura odmerjena, vendar naj učitelj čut ljubezni do domovine in presvetlega cesarja s tem goji, da učencem ob prilikah slavnih godov Njih Veličanstev našega presvetlega cesarja in cesarice, prestolonaslednika Rudolfa i. t. d. pové in pojasni pomen dneva ter zraven omeni še marsikaj o njih dobrotljivosti in prijaznosti.

Tretji razred.

Slike iz avstrijsko-ogrske zgodovine; slike iz zgodovine starega, srednjega in novega veka, kolikor so te slike v zvezi z avstrijsko-ogrsko zgodovino. Glavne točke ustave. Pravice in dolžnosti državljanov.

Četrty razred.

Bolj natančne slike iz zgodovine starega, srednjega in novega veka, osobito iz avstrijsko-ogrske zgodovine. Ustava. Pravice in dolžnosti državljanov.

Učni navod.

Drugi razred.

Pripovedke, ki se nahajajo mej ljudstvom, kakor: Pripovedke o divjem in povodnem možu i. t. d.; pripovedke, ki se pripovedujejo o turških napadih. Zgodovinske črtice o šoli, cerkvi, o zasluženih možeh za domači kraj in za domačo občino, pa tudi o možeh, ki so zaslužni za okraj in domovino. Nekoliko iz zgodovine okraja in domače dežele, kakor: Erazem Predjamski; zgodovina Postonjinske jame; imenitnost (Šiler, silen) tabora pri turških napadih; Ciril in Metod; Rudolf Habsburški; cesar Jožef II.; general Lavdon; grof Radezky in druge zgodovinske slike, ki jih podaja „II. Berilo“.

Tretji razred.

Leopold Babenberški; Rudolf Habsburški; Friderik Krasni in Ludovik; Albreht II.; Rudolf IV.; Iznajdba smodnika, Amerika in knjigotiskarstvo; Turki pred Dunajem, Princ Evgen; Marija Terezija; cesar Jožef II.; cesar Franc Jožef I.; Bitva na moravskem polji; križarske vojske; stari Slovani; — vzgoja špartanske mladine; Leonida pri Termopilah. Poglavitne točke ustave.

Četrty razred.

Tvarina III. razredna „trirazredni“ in zraven še: Romul, ustanovitelj Rima, Fabricij; Karol Veliki in Obri; Madjari; o vitezih; Rudolf in Otokar; tabori v turških časih; Bitva pri Mohaču; Nadloge tridesetletue vojske; cesar Franc in nadvojvoda Karol; Francozje na Ruskem; cesar in država; nauk o ustavi.

Zemljepisje.

Učni načrt.

Učni smoter: Najnavadnejše stvari iz prirodoznanskega zemljepisa; natančneje upoznavati domačijo, domačo deželo, avstrijsko-ogrsko državo. Pregled Evrope in drugih delov svetá.

Drugi razred.

Orijentirati se v šolski sobi, v šoli sami in njeni okolici: načrt kraja, kjer je šola, načrt okolice; nazorno razlagati najvažnejše pojme iz prirodoznanskega zemljepisa. Domača dežela.

Tretji razred.

Najznamenitnejši prikazki iz prirodoznanskega zemljepisa; avstro-ogrška država po posameznih deželah; državne in gospodarske razmere avstro-ogrške države; pregled evropskih držav; zemljina krogla.

Za „čveteterazrednice“: Tvarina II. razreda „trirazrednic“ bolj natančno.

Četrty razred.

Tvarina trirazrednic in zraven še: Pike in črte na globusu; ostali deli sveta; planeti po velikosti in oddaljenosti od solnca.

Učni navod.

Drugi razred.

Domača hiša. Domačija (rojstni kraj). Šolska pot. Učilnica. Orientacija (obzor). Mere. Mera šolske sobe. Načrt šolske sobe. Deli šolski in njihova zveza in lega s šolsko sobo. Najbližnje hiše šoli. Naselbine (vas, trg, mesto). Oblastnije v naselbini (občina, krajni šolski svet, obitelj). Kopna zemlja: ravan, dolina, hrib, gora, vse z ozirom na domači kraj. Zemljine. Voda in nje vrstitev: vir, potok, reka, veletok, jezero, morje; struga, breg, brv, most, pád, izliv, razvodje i. t. d. Prometna občila: vozovi, kolovoz, cesta, železnica, pošta, brzojav. Zemeljski pridelki, živalstvo, rastlinstvo, rudinstvo; — polje, njiva, travnik, vrt, pašnik, gozd, vinograd. Zračne prikazni: megla, oblak, rosa, slana, dež, toča, veter, zrak. Prebivalci po opravi (stanovih). Zemlja kot nebnó telo v obče. Solnce kot vir svetlobe in gorkote in z obzirom na našo zemljo (letni časi, noč in dan, doba časa, ura, minuta, sekunda). Domači kraj z risarijo (njegove znamenitosti). Dom. Kraj, kot upravna celota (občina, župan, občinski odbor). Fara kot celota: župnik, farna cerkev in podružnice, vasi k fari spadajoče. Okraj: pojim, gosposka, dolžnosti državljanov; postava, nje strogost in dolžnost državljanov jo spolnjevati in spoštovati. Okrajno glavarstvo: pojim, gosposka, okrajni glavar, okrajni šolski svet. Dežela v obče, materina posebej. Upoznanje materine dežele na zemljevidu. Naravna nje razdeljitev. Posamna upoznava teh delov v političnem in kulturnem obziru, z uporabo kulturnih obrazov v „II. Berilu“. Glavno mesto. Kranjskeje sosedne dežele, njih glavna mesta in reke.

Tretji razred.

Država v obče. Glavar državi. Kronovine države po njih historičnem nazivljanjem, meje, obris, kakovost ozemlja, imenitne gore, reke in jezera. Najvažnejša mesta. Prebivalci in njih opravila. Zemlja kot krogla, globus: pike in črte na globusu. Glavna morja na globusu. Evropa po politični razredbi.

Četrty razred.

Tvarina III. razreda „trirazrednic“ in zraven še: Ostali svetovni deli na globusu. Glavni planeti. Lunini in solčni mrakovi. Podrobna upoznava posameznih držav evropskih.

Prirodopis.

Učni smoter: Vzbuditi v učencih veselje do prirode, — seznaniti jih z najvažnimi stvarmi iz treh prirodnih kraljestev, poudarjaje osobito njih veljavo in porabo v vsakdanjem življenji, — nauk o varstvu kmetijstvu koristnih živali.

Drugi razred.

Pojasnovati sestavke iz berila, ki obdelujejo prirodopisno tvarino.

Tretji razred.

Živali, rastline in rudnine, katere se v berilih obdelujejo, se otrokom pokažejo — po stavljenih vprašanih popisujejo in slednjič se odgovori v popolnih stavkih na tablice zapisujejo. Prirodopisna berila otroke na pamet učiti pravi se: prazno slamo mlaiti in dragi čas tratiti.

Učni navod.

Drugi razred.

Obdelujejo se prirodopisni sestavki iz „II. Berila“: Korist goveje živine; konj, ovca, pes, koza, mačka, miš, puran, gos, domači golob, vrabec, kukavica, krt, škrjanec, martinček, rega, vran ali krokar, kanja, postrv, ščuka zajec, srna, rujavi hrošč, glogov belin; kuhinjski ščurek, cvetice, črešnja; krompir, mah, smreka; sol, zlato, petrolej, baker ali kotlovina. Drugi razred „čveterorazrednice“ = nazorni nauk.

Tretji razred.

Trojno kraljestvo prirode. Netopir, jež, volk, lev, kuna, rujavi medved, veverica, velblod ali kamela, osel, kragulj, pegasta sova, kos, prepelica, raca, žolne; kače, kraštača, som, smrekovi lubadar ali pisar, svilni prelec, bučele, rak, črvi; hruška, sadjereja, vrbje, gozdno drevje, grmovje, gnoj, rež, lan, konoplja, bombaževец, vinska trta, kava; kristavec, apnenec, svinec, žveplo, solitar, glina; človeško telo, srce, pljuča in želodec; skrb za zdravje.

Četrti razred.

Tvarina za III. razred „trirazrednic“ in zraven še: Morski pes, ostriz, kvarec, svinčnik.

*Prirodoslovje.**Učni načrt.*

Smoter: Poznati najimenitnejše prikazni v naravi.

Drugi razred.

Kolikor mogoče nazorno razlagati one sestavke iz berila, ki obravnavajo prirodoslovne predmete.

Tretji razred.

Razlagati najimenitnejše prikazni v naravi na podlagi berila. Razlagati sestavo in rabo prirodoslovnega orodja najbolj znamenitega v vsakdanjem življenji.

Za III. razred „čveterorazrednic“ tvarina II. razreda „trirazrednic“ in za IV. razred tvarina tretjega razreda bolj natančno.

Učni navod.

Drugi razred.

Iz „II. berila“: Goreča voda. Vode. Nevihta, zrak, veter; hlapenje; megla, oblak, dež; sneg in toča; rosa in slana.

Tretji razred.

Vkupnost teles; trdna, tekoča in plinova telesa; razteznost, teles; toplota, razširjanje toplote; toplomer; zrak, zračni tlak, tlakomer, gasilna brizglja; voda, kuhanje, hlapenje, zvok; svetloba; mavrica; magnetizem; elektrika; strelvoud.

Za III. razred „čveterorazrednic“ bolj natančno tvarina II. razreda „trirazrednic“.

Četrti razred.

Tvarina III. razreda „trirazrednic“ in zraven še: Vrste magnetov, polarnost magnetov, kompas, nauk o zavarovanji zoper ogenj in točo, natega ali levelj, nauk o komunikacijskih posodah, različne trombe, čiščenje kalnih tekočin s precejanjem; gorenje.

S tem je učni črtež o tri- in štirirazrednih šolah gotov in dokončan; sestavljen je na podlogi lastnih izkušenj, katere pravijo so najboljši učitelj, voditelj in kažipot.

O šolskem zdravstvu.

(Govoril pri okr. učiteljski konferenciji v Postojni v 8. dan jul. 1885. I. Franjo Mrcina.)

(Konec.)

Toliko o boleznih in njim nasprotnih pripomočkih. O zadnjih bi moral podrobneje govoriti, ali to ni treba, ker je gospodom tovarišem gotovo dobro znan ukaz naučnega ministerstva z 9. junija 1873. l., šte. 4816, ki govori o uredbi šolskih poslopij in o šolskem zdravstvu; dalje ministerski ukaz s 26. novembra 1878. l., šte. 15213, o navodu proti kratkovidnosti šolske mladine. — Tudi so znane nekatere enako-pomembne določbe šolskega in učnega reda z 20. avgusta 1870. l. Vsled tega zavzema pa Avstrija poleg Virtemberškega prvo mesto mej omikanimi državami, ki znajo ceniti veliko važnost prave vzgoje svojih državljanov.

Po postavi s 25. maja 1868. l. ima naša država najvišje vodstvo in nadzorstvo vsega pouka in vzgoje. Vsled te svoje oblasti more država s higiennega stališča več ali manj ugodno vplivati na šolsko zdravstvo, bodisi gledé določbe starosti, v koji morajo otroci v šolo hoditi, kot gledé časa pouka in posameznih učnih predmetov, ali sploh učnih črtežev.

Koliko je naša država to svojo oblast uporabila, — znano je gospodom tovarišem. Pri vsem tem pa ostaja posameznemu učitelju kot izvršitelju velicega dela te državne oblasti še precejšen vpliv, ki ga more v prosepah šolskega zdravstva uporabiti in to osobito pri pouku samem.

V tem oziru se predmeti ljudske šole vrsté v tri glavne vkupine. V prvo vkupino prišteval bi one predmete, kateri ne zahtevajo umstvenih zmožnosti, ampak bolj mehanično delavnost, n. pr. branje, pisanje in črtanje; v drugo vkupino bi stavil one predmete, ki se opirajo na kazanje in poskuse; n. pr. prirodoslovje in nekoliko tudi zemljepisje in zemljerstvo; v tretjo vkupinjo one predmete, ki zahtevajo skoro izključljivo uporabo umstvenih zmožnosti, n. pr. računstvo, zgodovina in jeziki.

S higiennega stališča ljudskega učitelja se mi najvažnejša zdi I. vkupina, to je: branje, pisanje in črtanje.

Velik del časa določenega šolskemu pouku uporabi se za branje. Branje je eden najvažnejših pospešiteljev šolskih, posebno pa očesnih bolezni, in zahteva vsled tega posebne pazljivosti šolskega higienika. Ocenjevatelju branja s higiennega stališča je ločiti učila, ki nam služijo pri branji namreč: knjige, razne table itd. — Pri knjigi zanima higienika papir, tisek in velikost njegova. Glede papirja bilo bi želeti, da bi ne bil preveč bel, ampak bolje — malo blede-rumen. Tudi ni dobro, če je papir prefin, ker potem se tisek prve listove strani vidi mračno tudi na drugi strani, kar očesu jako škoduje. Glede tiska morajo imeti knjige namenjene spodnjim razredom večje črke nego za zgornje razrede. Tako priporočajo higieniki za spodnje razrede tiskane črke